

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2019.45.15>

Marian GŁOWACKI

Częstochowskie Towarzystwo Naukowe

Działalność dydaktyczna, wychowawcza i popularyzatorska doktora Andrzeja Władysława Skalskiego

Zmarły nagle 16 września 1996 roku, dr Andrzej Skalski, całe swoje życie po ukończeniu w 1963 roku, kierunku biologia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego i uzyskaniu stopnia magistra, poświęcił nauce, ochronie przyrody, dydaktyce i popularyzacji podstawowej wiedzy o przyrodzie i jej ochronie w szerokim zakresie tematycznym.

Wcześniej jednak był bardzo aktywny w zakresie szerokiego spektrum zainteresowań. Pierwszy zbiorek okazów przyrodniczych zaczął gromadzić już w szkole podstawowej.

W szkole średniej aktywnie uczestniczył w pracach koła biologicznego i chemicznego, Podczas studiów również pracował w Studenckim Kole Przyrodników, pełniąc w latach 1959–1960 funkcję wiceprezesa, a następnie prezesa. Już wtedy publikował, skupiając się w pracy badawczej głównie na faunie jaskiniowej i podziemnej oraz na filogenezie, systematyce i faunistyce motyli. W działalności dydaktycznej i popularyzatorskiej wykraczał daleko poza swoje zainteresowania naukowe w dziedzinie opisu środowiska przyrodniczego, zwłaszcza regionalnego oraz jego ochronie.

Po studiach, od 15 grudnia 1963 r. do 15 marca 1964 r., pracował w Młodzieżowym Domu Kultury w Krakowie jako instruktor turystyki i krajoznawstwa¹. Ten krótki okres pozwolił Mu jednak na wyrobienia charakterystycznego podejścia do przekazywanej wiedzy, innego niż w czasie zajęć szkolnych i uczelnianych. Procentowały też wcześniejsze doświadczenia uzyskane podczas działalności w kołach zainteresowań w szkole średniej i na studiach.

¹ Umowa o pracę I-S/200/ z 15.12.1963 r.

Następnie dr Andrzej Skalski przez 27 lat, od marca 1964 do kwietnia 1991 roku, pracował w Muzeum w Częstochowie jako kierownik Działu Przyrody. Od stycznia 1976 roku był dyrektorem Muzeum. W tym czasie zajmował się również pracą dydaktyczną na częstochowskich uczelniach.

Od 1 października 1976 roku do 30 września 1978 roku pracował w Politechnice Częstochowskiej, w Instytucie Inżynierii Lądowej na stanowisku wykładowcy. Prowadził zajęcia z przedmiotu „Biologia sanitarna” (w pierwszym roku na $\frac{1}{2}$ etatu², a w drugim na pełnym etacie³).

W Wyższej Szkole Pedagogicznej (od 2018 r. Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie) pracował od 1 lutego 1986 do 30 czerwca 1991, w Zakładzie Pedagogiki Szkolnej (Zespół Pedagogiki Wczesnoszkolnej), w wymiarze $\frac{1}{2}$ etatu, na stanowisku adiunkta. Prowadził zajęcia z przedmiotu „Środowisko Przyrodnicze” na kierunku Wychowanie Plastyczne⁴.

Po zwolnieniu ze stanowiska Dyrektora Muzeum Częstochowskiego, od 9 lipca 1991 r. do 30 września 1991, był bezrobotny. Od 1 października przedłużono umowę na kolejny rok szkolny 1991/1992 w wymiarze $\frac{1}{2}$ etatu. Od 1 lutego 1992 r. został zatrudniony na pełnym etacie do 1996 r.⁵

Jak wspominają jego studenci, dr Andrzej Skalski był doskonałym dydaktykiem. Prowadził świetne, wzbudzające zainteresowanie wykłady oraz inne zajęcia z wykorzystaniem nowatorskich programów i zgodne z najnowszymi osiągnięciami metodycznymi, opartymi o wielką pasję naukową i głęboką wiedzę oraz olbrzymią erudycję. W czasie zajęć rozwijał i pogłębiał wiedzę z zakresu ochrony środowiska, zwłaszcza Jury Krakowsko-Częstochowskiej. Czynił to w sposób, który wynikał z bezpośrednich kontaktów z realnymi przykładami z najbliższego otoczenia. Na zajęciach terenowych, zawsze w poznaniu przyrody widział okazję do wychowania słuchaczy w szacunku i miłości dla wszystkich elementów otaczającego środowiska.

Jeden z Jego byłych studentów, Romuald Dobosz, w *Pro Memoriam*⁶ napisał:

Był wspaniałym dydaktykiem i psychologiem. Umiejętnie, bez narzucania swojego zdania, kierował uwagę młodych na zagadnienia szczególnie interesujące, których rozwiązanie mogły być pożyteczne dla ogółu”. Wielu ludzi zawdzięcza Mu znalezienie swojej drogi życiowej. Również w moim życiu rola Pana Skalskiego była ogromna. Nie zapomnę nigdy wielogodzinnych z Nim rozmów i mądrych sugestii, którymi podsyczał moje, jeszcze nieukształtowane zainteresowania entomologią. W trudnych okresach, gdy zdobycie sprzętu entomologicznego graniczyło z niemożliwością, bezinteresownie pomagał nam, przekazując szpilki entomologiczne, kartoniki i potrzebną literaturę.

² Powołanie na stanowisko wykładowcy K-24a/1408/76.

³ Powołanie na stanowisko wykładowcy K-24a/1408/77.

⁴ Kolejne umowy o pracę: od 30.09.1986 do 30.06.1991 na $\frac{1}{2}$ etatu.

⁵ Umowa o pracę od 1.02.1992 do 16.09.1996 na cały etat.

⁶ R. Dobosz, *Andrzej Władysław Skalski (pro memoriam)*, „Przyroda Górnego Śląska” 1997, nr 8, ss.14–15.

To wspomnienie doskonale charakteryzuje dydaktyczne i wychowawcze zaangażowanie w pracę wykładowcy akademickiego.

Wielkim powodzeniem cieszyły się Jego seminaria magisterskie, pozwalające w bezpośrednich kontaktach ze studentami, rozwijać samodzielne umiejętności i metodologię badawczą uczestników. W latach 1994–1995 był promotorem szeregu prac magisterskich, których tematyka dotyczyła obserwacji przyrody, prac na szkolnych działkach i w szkolnych kącikach przyrody oraz w rozwoju świadomości ekologicznej dzieci w okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

Bardzo ważnym elementem działalności popularyzatorskiej dr. Andrzeja Skalskiego była jego współpraca z Ligą Ochrony Przyrody w Częstochowie. Anna Maletz, w opracowaniu wydanym z okazji 70-lecia Oddziału LOP w Częstochowie, napisała:

...doniosłe znaczenie dla stowarzyszenia miało pozyskanie wybitnych znawców przyrody regionu częstochowskiego, dr Andrzeja Skalskiego – dyrektora Muzeum Regionalnego i dr Janusza Hereźniaka z Zakładu Geologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Łódzkiego.

Dalej pisała:

Działalność popularyzatorska, szerzenie idei ochrony środowiska należy do najważniejszych celów statutowych Ligi Ochrony Przyrody. Działacze Ligi wygłaszali prelekcje i odczyty dla różnych środowisk. Odbывały się też częste wystąpienia prelegentów zapraszanych na spotkania do szkół, klubów, zakładów pracy itp. Szczególnie owocne były wykłady dla nauczycieli. Do najbardziej aktywnych prelegentów zaliczyć należy dr Andrzeja Skalskiego i Józefa Markiewicza, znawców przyrody Jury Częstochowskiej⁷.

W 1948 r. dr Zygmunt Novák, późniejszy prof. Politechniki Krakowskiej, wystąpił z ideą utworzenia na obszarze Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej Parku Krajobrazowego. Pod jego kierunkiem powstała wówczas pierwsza koncepcja zagospodarowania Jury⁸.

Prace te kontynuowano, czego wyrazem było utworzenie w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych ubiegłego wieku wielu rezerwatów przyrody, a później powołanie w latach 1980–1982 na obszarze ówczesnych województw: częstochowskiego, katowickiego i krakowskiego Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych, które po zmianach administracyjnych weszły w skład większych jednostek, tj. Zespołów Parków Krajobrazowych, odrębnie dla województw małopolskiego i śląskiego.

W maju 1982 roku została podjęta Uchwała Wojewódzkiej Rady Narodowej o utworzeniu Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych na terenie województwa częstochowskiego⁹. Do koordynacji działań na rzecz Parku powołano Mię-

⁷ A. Maletz, *Liga Ochrony Przyrody w Regionie Częstochowskim 1928–1998*, Częstochowa 1998, s.6–7.

⁸ *Jura Krakowsko-Częstochowska*, s.6.

⁹ Uchwała Wojewódzkiej Rady Narodowej w Częstochowie z dnia 17.06.1982.

dzywojewódzką Komisję ds. Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych pod przewodnictwem dr. Andrzeja Skalskiego.

W 1983 r., dzięki staraniom działaczy Ligi Ochrony Przyrody, utworzono w Złotym Potoku, w parku pałacowym, strażnicę Służby Ochrony Przyrody jako bazę terenową. Odbýwały się tam seminaria wyjazdowe dla nauczycieli, aktywistów Ligi Ochrony Przyrody, połączone z zajęciami terenowymi, ze szczególnym uwzględnieniem rezerwatów i obszarów chronionych. Zajęcia odbywały się z udziałem naukowców, badaczy tych terenów, między innymi dr. Andrzeja Skalskiego. Zapoczątkowane w 1984 r., stały się tradycją i przez wiele lat – do 2006 r. były organizowane w okresie wiosennym (zakończenie działalności łączyło się z opuszczeniem Pałacu Raczyńskich przez Dyрекcję Śląskich Parków Krajobrazowych)¹⁰.

Dr Andrzej Skalski działał również w Częstochowskim Towarzystwie Naukowym na rzecz popularyzacji wiedzy o środowisku przyrodniczym regionu częstochowskiego, jego zasobów i ich ochronie. Był jednym z najaktywniejszych członków Towarzystwa w tej dziedzinie. Członkiem Towarzystwa był od 1979 r. czyli od momentu przekształcenia dawnego Towarzystwa Popierania Kultury Regionalnej (do którego należał już od lat sześćdziesiątych XX wieku) w Częstochowskie Towarzystwo Naukowe. W latach 1993–1996 pełnił funkcję wiceprezesa.

Z Jego inicjatywy i pod jego redakcją ukazał się w 1982 r., monodyscyplinarny, XVIII tom „Ziemi Częstochowskiej” (periodyku wydawanego przez CzTN od 1934 r.) *Materiały do poznania środowiska przyrodniczego województwa częstochowskiego*. Wydawnictwo było pierwszym tego typu opracowaniem dotyczącym środowiska przyrodniczego naszego regionu, spełniającym wszelkie wymogi wymagane od pracy naukowej, a jednocześnie mające charakter popularyzatorski.

W opracowaniu znalazły się również cztery Jego artykuły opisujące motyle dzienne (trzy własnego autorstwa, jeden z innymi autorami, oraz jeden o wypławku białym, napisany wraz z żoną Barbarą). Ponadto był częstym prelegentem na zebraniach organizowanych przez CzTN, poświęconych popularyzacji wiedzy o przyrodzie naszego regionu.

Współpracowałem z dr. Andrzejem Skalskim niecałe trzy lata odkąd objąłem funkcję Prezesa Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego w 1983 r. Wtedy właśnie został on wiceprezesem. Jednak ten krótki okres pozwolił mi poznać doktora jako człowieka prawego, zakochanego w swej pasji poznawania środowiska owadów, i nie tylko. Chętnie poświęcał swój czas i wiedzę dla potrzeb Towarzystwa. Niezwykle ceniłem dr. Andrzeja Skalskiego za jego zamiłowanie do przebywania w terenie, zwłaszcza w Górach Sokolich, również przeze mnie ukochanych.

Wiedza przyrodnicza w postaci artykułów, których dr Andrzej Skalski był autorem lub współautorem, publikowana była również w czasopismach regional-

¹⁰ A. Maletz, *Liga Ochrony Przyrody w Regionie...*, s. 8.

nych. Ukazało się 90 artykułów, najwięcej w „Nad Wartą” – miesięcznym dodatku do „Gazety Częstochowskiej” (65), „Na wskroś, Tu i teraz” – w „Tygodniku Jurajskim” (13), w „Częstochowskiej Gazecie Ekologicznej”, wkładce „Gazety Częstochowskiej” (9) i po jednym w „Przekroju”, „Dzienniku Zachodnim” i „Trybunie Robotniczej”.

Tematy poruszane w artykułach zawierały olbrzymie spektrum tematyczne: od walorów poszczególnych elementów przyrodniczych województwa częstochowskiego (*Góra Zborów, Sokole Góry*, itp.), poprzez opis jaskiń i ich fauny i flory (*Podziemny świat wyżyny jurajskiej, Mieszkańcy jaskiń Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej* itp.), ochronie przyrody (*W obronie rezerwatu, Naukowe aspekty ochrony przyrody*, itp.), opis poszczególnych gatunków (*Barwny świat owadów, Owadożerne rośliny na Jurze*, itp.) do szerszych opracowań dotyczących badań na Jurze i jej badaczy (*O potrzebie badań nad przyrodą regionu częstochowskiego, O profesorze Szaferze wspomnienia słów kilka*, itp.).

Odszedł od nas Człowiek Wielki Duchem i Wiedzą. Pozostawił po sobie olbrzymi dorobek, ciągle przez nas wykorzystywany. Cześć Jego pamięci.

Bibliografia

I. Źródła aktowe

Kolejne umowy o pracę: od 30.09.1986 do 30.06.1991 na $\frac{1}{2}$ etatu.

Powołanie na stanowisko wykładowcy K-24a/1408/76.

Powołanie na stanowisko wykładowcy K-24a/1408/77.

Umowa o pracę od 1.02.1992 do 16.09.1996 na cały etat.

Umowa o pracę I-S/200/ z 15.12.1963.

Uchwała Wojewódzkiej Rady Narodowej w Częstochowie z dnia 17.06.1982.

II. Artykuły

Dobosz R., *Andrzej Władysław Skalski (pro memoriam)*, „Przyroda Górnego Śląska” 1997, nr 8.

Maletz A., *Liga Ochrony Przyrody w Regionie Częstochowskim 1928–1998*, Częstochowa 1998.

Jura Krakowsko-Częstochowska, Wyd. Związek Gmin Jurajskich.

Działalność dydaktyczna, wychowawcza i popularyzatorska dr. Andrzeja Władysława Skalskiego

Streszczenie

Zmarły nagle 16 września 1996 roku, dr Andrzej Skalski, całe swoje życie po ukończeniu w 1963 roku studiów na kierunku biologia, na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego i uzyskaniu stopnia magistra, poświęcił nauce, ochronie przyrody, dydaktyce i popularyzacji podstawowej wiedzy o przyrodzie i ochronie przyrody w szerokim zakresie tematycznym. Dr Andrzej Skalski, przez 27 lat, od marca 1964 do kwietnia 1991 roku pracował w Muzeum w Częstochowie jako kierownik Działu Przyrody. Od stycznia 1976 roku był dyrektorem Muzeum. W tym czasie zajmował się również pracą dydaktyczną na uczelniach częstochowskich: Politechnice Częstochowskiej i Wyższej Szkole Pedagogicznej (od 2018 r. Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie). Bardzo ważnym elementem działalności popularyzatorskiej dr Andrzeja Skalskiego była jego współpraca z Ligą Ochrony Przyrody w Częstochowie. Dr Andrzej Skalski działał bardzo aktywnie w Częstochowskim Towarzystwie Naukowym na rzecz popularyzacji wiedzy o środowisku przyrodniczym regionu częstochowskiego, jego zasobów i ich ochronie. W latach 1993 do 1996 pełnił funkcję wiceprezesa Towarzystwa. Odszedł od nas Człowiek Wielki Duchem i Wiedzą. Pozostawił po sobie olbrzymi dorobek, ciągle przez nas wykorzystywany. Cześć Jego pamięci.

Słowa kluczowe: nauka, przyroda, dydaktyka, ochrona przyrody, rezerваты przyrody, teren chronione, owady, motyle.

Teaching, educative and popularizing activity of Andrzej Władysław Skalski

Summary

After graduating from Biology and Earth Science Faculty at Jagiellonian University in 1963 by getting master degree, and before suddenly passing away, Doctor Andrzej Skalski had committed his entire life to science, environment, teaching and popularization of wide range of environmental knowledge. For 27 years, from March 1964 to April 1991 he had worked in Częstochowa Muzeum as Manager of Environment Section. In January 1976 he was made this Muzeum's Managing Director. All this time he was teaching in Technical University of Częstochowa, and School Of Education (since 2018 Jan Długosz University of Częstochowa). Very important part of his popularization activity was cooperation with League of Conservation of Nature in Częstochowa. Dr. Andrzej Skalski was a very active member of Częstochowa Science Society, working for popularization of environmental knowledge of Częstochowa region, its resources and their protection.

From 1993 till 1996 he was the vice President of The Society. With his death we lost the person of great Spirit and knowledge. He left his works and acquisition which we keep on using and learning from. Honor his memory.

Key words: science, environment, teaching, nature protection, nature reserves, preserved areas, insects, butterflies.